

Alaikäisiä yksintulleita koskeva Suomen kansallinen raportti vuodelta 2014

Tämän Euroopan muuttoliikeverkoston (EMN) Suomen kansallisen yhteyspisteen laatiman tutkimuksen kohteena ovat alaikäiset yksintulleet kolmansien maiden kansalaiset tai kansalaisuudettomat. He voivat olla turvapaikanhakijoita, kansainvälistä suojelua tai oleskeluluvan saaneita. Myös maassa luvattomasti oleskelevat kuuluvat tutkimuksen kohderyhmään, mutta viranomaisten tietojen mukaan käytännössä kaikki Suomeen ilman huoltajaa saapuneet alaikäiset hakevat kansainvälistä suojelua. Näin menettelevät myös ihmiskaupan uhrin.

Tutkimuksessa kuvataan alaikäisten hakijoiden tilannetta laajasti muun muassa kartoittamalla vastaanottojärjestelyjä, katoamisia, täysi-ikäiseksi tulemisen vaikutuksia sekä paluuta.

HAKIJOIDEN MÄÄRÄ ON LASKENUT

Hakemusten määrä on laskenut huippuvuosista 2008–2009 muun muassa perheenyhdistämistä koskevan lainsäädännön ja käytäntöjen muututtua. Yksin tulleet alaikäiset jättivät 161 turvapaikkahakemusta vuonna 2013, 166 hakemusta vuonna 2012, 152 vuonna 2011, 329 vuonna 2010 ja 557 vuonna 2009. Raportin kirjoittamisen jälkeen hakijamäärässä on kuitenkin ollut havaittavissa pientä nousua. Vuonna 2014 hakijoita oli 196.

Yksintulevista alaikäisistä turvapaikanhakijoista noin puolet saapuu Somaliasta, Irakista ja Afganistanista. Useimpien hakija on 15–17-vuotias poika. Kotimaastaan he lähtevät yleensä pitkittyneiden konfliktitilanteiden tai yleisen turvattomuuden tunteen vuoksi. Viranomainen käsittelee hakemukset aina kiireellisinä. Käsitteilyaikaan voivat vaikuttaa erilaiset lisäselvityspyynnöt sekä se, että lapsen huoltajia on jäljitettävä kotimaasta.

ALAIKÄISTEN ASEMA ON PARANTUNUT

Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat majoittuvat heille tarkoitettuihin ryhmäkoteihin tai tukiasuntoihin. Alaikäiselle laaditaan asiakassuunnitelma ja sitä konkretisoiva hoito- ja kasvatussuunnitelma. Ihmiskaupan uhrin ohjataan ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään.

Viranomainen määrää alaikäiselle ilman huoltajaa olevalle turvapaikanhakijalle viivytyksettä edustajan. Lasten oikeuksien toteutumista ajavat kansalaisjärjestöt ovat esittäneet toistuvasti huolensa edustajien ammattitaidosta ja soveltuvuudesta. Tilannetta on pyritty korjaamaan muun muassa Maahanmuuttoviraston tarjoamalla koulutuksilla.

Turvapaikanhakijan ikä selvitetään ensisijaisesti asiakirjojen, rekistereiden ja hakijan kuulemisen avulla. Oikeuslääkietieteellisen ikätutkimuksen tekeminen voi olla tarpeen, jos on olemassa ilmeisiä perusteita epäillä annettujen tietojen luotettavuutta.

Tällä hetkellä lähes kaikille yksintulleille alaikäisille myönnetään jatkuva oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä, jos perusteita kansainvälisen suojelun myöntämiseen ei ole. Vuonna 2013 myönnettiin kansainvälistä suojelua, eli turvapaikka tai toissijaista suojelua, 74 alaikäiselle yksintulleelle turvapaikanhakijalle. Muulla perusteella, lähinnä yksilöllisestä inhimillisestä syystä, oleskeluluvan sai 24 hakijaa. Tilapäisiä oleskelulupia ei ole myönnetty enää vuosiin, joten tässä suhteessa alaikäisten asema on parantunut. Myös alaikäisille ihmiskaupan uhreille on käytännössä myönnetty jatkuvia oleskelulupia.

ALAIKÄISTEN OIKEUDET TERVEYDENHUOLTOON JA KOULUTUKSEEN

Lainsäädäntö takaa alaikäisille turvapaikanhakijoille, auttamisjärjestelmässä oleville ihmiskaupan uhreille sekä kansainvälistä suojelua saaville oikeudet julkisiin terveydenhuoltopalveluihin. Käytännössä mielenterveyspalvelujen saatavuus kuitenkin vaihtelee. Suomessa luvattomasti oleskelevien eli paperittomien terveyspalveluissa on puutteita: Paperittomilla on oikeus vain kiireelliseen sairaanhoitoon, jonka todelliset kustannukset voidaan veloittaa jälkikäteen. Muilta osin terveydenhuolto on pitkälti vapaaehtoistoiminnan varassa.

Kaikilla oppivelvollisuusikäisillä lapsilla on Suomessa oikeus perusopetukseen. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kritisoinut sitä, että osa kunnista on tulkinnut tämän oikeuden koskevan vain kunnissa vakinaisesti asuvia. Kunnat voivat myös vapaaehtoisesti järjestää maahanmuuttajataustaisille valmistavaa opetusta, jonka tavoitteena on edistää oppilaan suomen tai ruotsin kielen taitoa, kotoutumista ja antaa valmiuksia perusopetukseen.

TÄYSI-IKÄISTYMINEN VAIKUTTAA HAKIJAN ASEMAAN

Lainsäädäntö mahdollistaa alaikäisen maasta poistamisen ja säilöön ottamisen. Käytännössä tämä on kuitenkin poikkeuksellista. Alaikäinen voidaan palauttaa kotimaahansa ainoastaan, jos se on lapsen edun mukaista ja kotimaassa on varmuudella tarjolla asianmukainen vastaanotto. Siten Suomessa ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle myönnetään yleensä oleskelulupa.

Oleskeluluvan saaneelle laaditaan kotoutumissuunnitelma. Toisin kuin joissain maissa, Suomessa ei arvioida kansainvälisen suojelun tai oleskeluluvan tarvetta uudelleen täysi-ikäistymisen johdosta. Nuorelle tehdään majoitusyksikössä itsenäistymissuunnitelma hyvissä ajoin ennen täysi-ikäistymistä. Täysi-ikäiseksi tulevalle on oikeus jälkihuoltoon 21-vuotiaaksi asti.

Mikäli Suomeen ilman huoltajaa saapunut alaikäinen sen sijaan tulee täysi-ikäiseksi turvapaikkaprosessin aikana, hän siirtyy aikuisille tarkoitettujen vastaanottopalvelujen piiriin. Täysi-ikäisellä hakijalla ei ole enää nimettyä edustajaa ja hänen asumismuotonsa muuttuu.

HAASTEITA RIITTÄÄ

Useat tahot ovat kiinnittäneet huomiota lastensuojelua koskeviin haasteisiin. Vastaanottokeskuksilla on joskus ollut vaikeuksia saada yksintulleita turvapaikanhakijalapsia kuntien lastensuojelutoimien piiriin. Myös viranomaisyhteistyö ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ja lastensuojelun välillä on osoittautunut haasteelliseksi.

Alaikäisiä yksintulleita turvapaikanhakijoita on kadonnut verrattain pieni määrä, vain 10 vuonna 2013. Katoamiset ovat johtuneet eri syistä ja sattuneet turvapaikkaprosessin eri vaiheissa. Kadonneet ovat olleet vanhempia lapsia. Muutaman katoamisen yhteydessä on epäilty ihmiskauppaa. Kun viranomainen epäilee ihmiskauppaa, se pyrkii kiinnittämään erityistä huomiota lapsen turvallisuuteen, kuten lapsen sijoituspaikan valintaan, olinpaikan salaamiseen ja lapsen liikkumiseen.

► Teksti perustuu Euroopan muuttoliikeverkoston Suomen yhteyspisteen kansalliseen raporttiin [Alaikäisiä yksintulleita koskevat politiikat, käytännöt ja tiedot vuonna 2014 - Suomen kansallinen raportti \(FI\)](#) [Policies, Practices and Data on Unaccompanied Minors in 2014 - Finnish National Contribution \(EN\)](#).

Raportin sähköinen versio on saatavissa osoitteesta emn@migri.fi tai www.emn.fi